AMSER I DRETH: GWEITHDY CHWECHED DOSBARTH AR GYFIAWNDER TRETH

POVERTY

Nodiadau athrawon

Gweithdy ar gyfer myfyrwyr 16 a hŷn i godi ymwybyddiaeth o'r ffordd mae treth yn helpu llywodraethau i ddarparu gwasanaethau hanfodol, i archwilio canlyniadau economaidd a chymdeithasol osgoi trethi a deall ymgyrch cyfiawnder treth Cymorth Cristnogol

Cynllun y Gweithdy

Amcanion

- Dyfnhau dealltwriaeth o'r hyn mae'r gair 'tlodi' yn ei olygu
- Deall oblygiadau treth i iechyd a lles dinasyddion
- Galluogi'r myfyrwyr i weithredu i roi terfyn ar osgoi treth.

Deilliannau dysgu

- Bydd myfyrwyr wedi ystyried yr elfennau, perthnasol a dibwys, sy'n angenrheidiol ar gyfer bywyd hapus, iach a llawn.
- Bydd myfyrwyr wedi archwilio effaith tlodi ar bobl yn byw yn Guatemala a Zambia.
- Bydd myfyrwyr yn deall sut mae anghenion pobl yn y DU, gan gynnwys y mwyaf bregus, yn cael eu diwallu trwy ystod eang o wasanaethau sylfaenol a ddarperir gan y llywodraeth.
- Bydd myfyrwyr wedi ymchwilio i wariant cyhoeddus yn y DU: sut mae arian yn cael ei wario ac o ble mae'n dod.
- Bydd y myfyrwyr wedi cymharu, a gwrthgyferbynnu'r ddarpariaeth o wasanaethau sylfaenol mewn gwledydd lle mae lefelau treth gwahanol ac wedi ystyried effaith treth ar dlodi.
- Bydd myfyrwyr wedi archwilio sut a pham mae cwmnïau'n osgoi talu trethi a'r effeithiau cymdeithasol o ganlyniad i hyn.
- Bydd myfyrwyr wedi archwilio'r potensial i leihau tlodi petai reolau trethi rhyngwladol yn cael eu newid i ddelio ag osgoi talu trethi.

Paratoi/adnoddau

- Pêl
- Llungopïau o'r taflenni gwaith a'r astudiaethau achos, ar gael o christianaid.org.uk/learn

Cynnal y gweithdy

Cyflwyniad [15 munud]

Gofynnwch i'r myfyrwyr sefyll mewn cylch a thaflu'r bêl o'r naill i'r llall. Bob tro bydd rhywun yn dal y bêl dylent weiddi gair y maent yn ei gysylltu â thlodi.

Rhannwch y myfyrwyr yn bedwar grŵp a heriwch bob grŵp i ysgrifennu un frawddeg sy'n diffinio tlodi o fewn dau funud.

Gofynnwch i gynrychiolydd o bob grŵp i ddarllen eu diffiniadau.

- **A yw eu diffiniadau'n trafod effeithiau cymdeithasol yn ogystal ag effeithiau materol tlodi?**
- **A ydynt wedi ystyried achosion tlodi'n ogystal â'i effeithiau?**

Darllenwch y diffiniad canlynol o dlodi gan Cymorth Cristnogol:

Cred Cymorth Cristnogol fod tlodi'n fwy na bod heb ddigon o arian, mae'n golygu bod heb y cyfle i reoli'r pethau angenrheidiol yn eich bywyd eich hun ac ym mywyd eich cymuned.

Cred Cymorth Cristnogol fod diffyg grym wrth wraidd tlodi; er enghraifft, y grym i godi llais ac i gael eich clywed, neu i wybod eich hawliau a mynnu eu cael; y grym i fwynhau gwasanaethau sylfaenol neu i gael cyfran deg o adnoddau'r byd; y grym nid jyst i oroesi ond i fod yn sicr o fywyd llewyrchus.

A yw'r myfyrwyr yn cytuno â'r diffiniad hwn?

Nawr darllenwch y dyfyniad isod gan Humphrey Oduor, cadeirydd grŵp ieuenctid Kiambiu, slym Kiambiu, Kenya:

'Tlodi yw pen draw'r pethau eraill sydd heb gael sylw. Ar goeden broblemau, tlodi yw'r canlyniad, tlodi yw'r ffrwyth. Petaech chi [ddim yn mynd i'r ysgol], pa fath o fywyd

© Cymorth Cristnogol 2012

fyddech yn ei ddisgwyl? Yn nhermau gwaith ni fedrwch gael swydd dda os nad ydych wedi cael addysg. Rydych yn debyg o gael llawer o blant nad ydych yn gallu eu cynnal. Felly bydd eich epil yn broblem i genedlaethau'r dyfodol. Byddant yn etifeddu tlodi. Dyna'r ffrwyth. Fedrwn ni ddim delio gyda thlodi heb ddelio â'i achosion sylfaenol.'

Eglurwch fod y gweithdy hwn am archwilio rhai o achosion sylfaenol tlodi ac edrych ar sut y gellid delio â hwy trwy newid sustemau ariannol rhyngwladol.

Gweithgaredd 1

Bywydau hapus ac iach [10 munud]
Rhowch un copi o daflen waith 1 i bob grŵp.

Gofynnwch i bob grŵp ddewis enw, oed, rhyw a gwlad i'r person yn eu llun.

Yna gofynnwch i'r grwpiau i gyfnewid eu taflen gyda grŵp arall ac i ddarlunio'r pethau sylfaenol a hanfodol sydd eu hangen ar y person yn y llun i fyw bywyd hapus, iach a llawn.

- **Oes yna bethau sy'n angenrheidiol ar gyfer bywyd llawn sy'n anodd eu darlunio? Beth ydynt?**

Gallai'r enghreifftiau gynnwys: rhyddid, urddas, hawliau, cyfreithiau, heddwch, mynegiant creadigol.

Gofynnwch i'r grwpiau ychwanegu unrhyw anghenion 'anweledig' eraill yn y swigen meddyliau.

- **Oes gan bawb yr un anghenion, beth bynnag eu hoed a'u rhyw?**

  Atgoffwch y myfyrwyr y gall fod gan wragedd a dynion anghenion cymdeithasol ac iechyd arbennig. Er enghraifft, gall fod gan wragedd anghenion penodol am wybodaeth cynllunio teulu ac iechyd mamolaeth.

- **Beth am blant neu bobl hŷn - beth allai eu hanghenion penodol hwy fod?**

Gofynnwch i'r grwpiau i ychwanegu unrhyw anghenion eraill, gan ystyried oed a rhyw'r person yn y llun.

- **A yw'n gwneud gwahaniaeth o ba wlad mae'r person yn dod, neu a oes gan bawb yr un anghenion sylfaenol ble bynnag maent yn byw?**

  Atgoffwch y myfyrwyr ein bod yn trafod anghenion sylfaenol a hanfodol ac, wrth gwrs, gall pobl mewn rhai gwledydd fod heb anghenion sylfaenol a gymerir yn ganiataol mewn gwledydd eraill.

  Gofynnwch i'r grwpiau sydd wedi cymryd rhai anghenion sylfaenol yn ganiataol (er enghraifft, mynediad i ddŵr glân, addysg, rhyddid gwleidyddol) i'w hychwanegu.

Gweithgaredd 2

Astudiaethau achos [15 munud]
Rhowch daflen astudiaeth achos wahanol i bob grŵp (cynhwysir pedair astudiaeth achos gyda'r taflenni gwaith, sydd i'w cael yn christianaid.org.uk/learn).

Gofynnwch iddynt ddarllen eu hastudiaeth achos ac i ateb y cwestiynau yn eu grwpiau. Byddant wedyn yn cyflwyno eu hastudiaeth achos i'r grwpiau eraill, gan egluro beth yw anghenion pob person, i ba raddau mae'r anghenion hyn wedi cael eu cwrdd, a beth yw'r her sy'n dal i wynebu'r unigolion.

Wrth iddynt gyflwyno eu hastudiaethau achos, ysgrifennwch restr o'r anghenion y maent yn eu nodi ar y bwrdd.

Gweithgaredd 3

Gwasanaethau hanfodol [10 munud]
Gofynnwch i'r myfyrwyr i edrych ar eich rhestr o anghenion hanfodol. Gofynnwch iddynt awgrymu unrhyw rai eraill a drafodwyd yn ystod y sesiwn ac maen nhw'n eu hystyried yn rhai pwysig iawn.

© Cymorth Cristnogol 2012

Rhowch rôl wahanol i bob un o'r pedwar grŵp:

- Teulu a ffrindiau
- Llywodraeth leol
- Llywodraeth ganolog
- Cyrff anllywodraethol (sy'n cynnwys grwpiau cymunedol, grwpiau gwirfoddol ac elusennau)

Gofynnwch i'r myfyrwyr ystyried pa rai o'r anghenion sylfaenol a nodwyd sy'n gyfrifoldeb i'w grŵp hwy.

- **Yn y DU, pa wasanaethau hanfodol sy'n cwrdd ag anghenion y boblogaeth, a phwy sy'n eu darparu?**

Gweithgaredd 4

Gwario, gwario, gwario - gwariant llywodraeth ganolog yn y DU [15 munud]
Rhowch gopi o daflen waith 2 i bob grŵp.

- **Dyfalwch beth oedd cyfanswm gwariant Llywodraeth y DU yn ystod y flwyddyn ariannol 2010/11?**

Yr ateb yw tua £691bn. Gallech roi gwobr i'r person fydd â'r ateb agosaf.

- **Sut ydych chi'n meddwl y rhannwyd y gyllideb honno rhwng adrannau gwahanol y llywodraeth?**

Gofynnwch i'r grwpiau i neilltuo gwariant amcan i'r pum adran o'r llywodraeth a ddangosir mewn oren ar eu taflen waith. Dwedwch wrthynt beth yw'r cyfansymiau cywir a gofynnwch iddynt eu hysgrifennu ar eu taflen:

- Adran Iechyd: £106bn
- Adran Addysg: £58bn
- Y Weinyddiaeth Amddiffyn: £39bn
- Adran dros Ddatblygiad Rhyngwladol: £8bn
- Adran Ynni a Newid Hinsawdd: £8bn
- **Nawr, y cwestiwn miliwn o ddoleri (neu'n hytrach, y cwestiwn 691 biliwn o bunnoedd): O ble ddaeth yr arian yma?**

Os na all y myfyrwyr ateb y cwestiwn, eglurwch fod y llywodraeth yn codi arian drwy drethi (os yw cyllideb y llywodraeth yn fwy na'r cyfanswm a godir drwy drethiant mewn blwyddyn rhaid iddynt fenthyg arian er mwyn cwrdd â'r gwahaniaeth).

Mae'r mwyafrif o bobl a chwmnïau sy'n gweithio, yn ennill neu'n gwneud arian yn y DU, yn talu treth ar eu hincwm. Hyd yn oed os nad ydych yn gweithio, rydych yn talu treth pob tro y prynwch unrhyw beth - mae TAW (treth ar werth) yn cael ei ychwanegu i gost y rhan fwyaf o'r nwyddau a brynwn. Mae talu treth yn ffordd o sicrhau fod anghenion sylfaenol pob person yn cael eu diwallu, beth bynnag eu hincwm. A phan fydd anghenion sylfaenol pawb yn cael eu cwrdd, mae cymdeithas yn tueddu i wneud yn well.

Gweithgaredd 5

Cysylltwch y ffeithiau! [10 munud]
Eglurwch fod nifer o bobl sy'n byw mewn tlodi'n byw mewn sefyllfaoedd lle nad yw eu hanghenion sylfaenol yn cael eu diwallu a lle nad ydynt yn cael eu cynnal gan y strwythurau gofal iechyd, addysg a gofal cymdeithasol a ddarperir gan lywodraethau gwledydd mwy datblygedig.

Mae nifer o resymau pam nad yw llywodraethau'n gallu cwrdd ag anghenion eu pobl. Gofynnwch i'r myfyrwyr awgrymu ambell reswm (gallant gynnwys ffactorau hanesyddol, gwleidyddol, economaidd, cymdeithasol ac amgylcheddol). Eglurwch fod y gwledydd tlotaf, yn gyffredinol, yn cael anhawster i godi incwm trethi o'r boblogaeth gyffredinol, oherwydd fod lefelau incwm y bobl yn tueddu bod yn llai.

Dosbarthwch daflen waith 3. Gofynnwch i'r grwpiau gysylltu'r ffeithiau gyda'r gwledydd

© Cymorth Cristnogol 2012

gwahanol drwy dynnu llinell rhwng pob ffaith a'r wlad maen nhw'n credu sy'n cyfateb, neu fe allant dorri allan y ffeithiau a'u trefnu nhw fesul gwlad.

Gellwch fynd trwy'r atebion gyda'r grwpiau.

Zambia:
Yn y blynyddoedd diwethaf mae'r wlad hon wedi mwynhau cyfnod parhaus o dwf economaidd.

Mae gan y wlad hon adnoddau naturiol helaeth iawn; hi yw'r seithfed mwyaf drwy'r byd yn cynhyrchu copr ac mae hefyd yn gyfoethog mewn cobalt (y mineral a ddefnyddir i wneud ffonau symudol).

Mae 45 y cant o holl bobl y wlad hon ddim yn cael digon o faeth.[1]

Mae graddfeydd llythrennedd ymhlith oedolion y wlad hon yn 70 y cant.[2]

49 mlynedd yw disgwyliad bywyd yn y wlad hon.

Guatemala:
Mae Guatemala yn cael ei chyfrif yn wlad incwm-ganolig.

Hon yw'r bumed brif allforiwr o goffi a siwgr yn y byd.

Mae bron i 50 y cant o blant yn y wlad hon wedi eu heffeithio'n ddifrifol gan ddiffyg maeth dwys.

Mae graddfeydd llythrennedd ymhlith oedolion y wlad hon yn 74 y cant.[3]

70 mlynedd yw disgwyliad bywyd yn y wlad hon.

Y DU:
Bu economi'r wlad hon mewn dirwasgiad ddwywaith rhwng 2008 a 2012.

Prif allforion y wlad hon yw tanwydd mwynau a rhannau ar gyfer adweithyddion niwclear.

Tair miliwn o bobl yn y wlad hon, llai na 5 y cant o'r boblogaeth gyfan, sy'n dioddef o ddiffyg maeth.[4]

Mae tua 99 y cant o oedolion y wlad hon yn llythrennog.[5]

79 mlynedd yw disgwyliad bywyd yn y wlad hon.

- **Beth oedd yn synnu'r myfyrwyr am y ffeithiau hyn?**
- **Pam fod cymaint o bobl yn Guatemala a Zambia'n byw mewn tlodi, pan fod Guatemala yn wlad incwm-ganolig a Zambia mor gyfoethog mewn adnoddau naturiol?**
- **Beth allai'r llywodraethau wneud i gefnogi anghenion y bobl dlotaf?**
- **Sut allan nhw dalu am hyn?**

Dwedwch wrth y myfyrwyr yr amcangyfrifir bod y gwledydd hyn yn colli swm enfawr o arian oherwydd osgoi talu trethi:

1 fao.org

2 undp.org

3 undp.org

4 http://bbc.co.uk/news/health-14761421

5 state.gov/rpa/ei/bgn/3846.htm

© Cymorth Cristnogol 2012

Mae tlodi'n sarhau dynoliaeth. Mae'n rheibio pobl o urddas, rhyddid, gobaith a'r gallu i reoli eu bywydau eu hunain.

Mae gan Cymorth Cristnogol weledigaeth – diwedd ar dlodi – a chredwn y gellir gwireddu'r weledigaeth. Ymunwch â ni.

Caerdydd Blwch Post 6055, CF15 5AA
Bangor 106 Stryd Fawr, LL57 1NS
Caerfyrddin 75 Heol Dŵr, SA31 1PZ
Website christianaid.org.uk

Colled amcan Zambia yw £643 miliwn bob blwyddyn.

Colled amcan Guatemala yw £51 miliwn bob blwyddyn.

Colled amcan y DU yw £4 biliwn bob blwyddyn.[6]

Eglurwch fod cymorth yn un dull o fuddsoddi mewn gwasanaethau hanfodol. Ond cred Cymorth Cristnogol bod sustemau treth effeithiol yn ddull llawer gwell. Gofynnwch i'r myfyrwyr i awgrymu rhesymau pam y gallai treth fod yn well na chymorth.

Mae'r rhesymau'n cynnwys:

- Mae treth yn grymuso dinasyddiaeth ddemocrataidd ac atebolrwydd oherwydd bod dinasyddion sy'n talu trethi'n fwy tebygol o ddal eu llywodraeth yn atebol am sut y maent yn gwario'u harian.
- Mae cymorth weithiau'n dod gydag amodau a osodir gan y rhoddwr sy'n tanseilio democratiaeth a ddim yn helpu datblygiad economaidd; llywodraethau'n atebol i noddwyr tramor yn hytrach na'u pobl eu hunain
- Mae dibyniaeth ar gymorth yn cario stigma; mae treth yn ffordd fwy cynaliadwy, teg ac urddasol o sicrhau incwm tymor hir
- Mae llawer o gwmnïau'n gweithio dramor, ond mae rhai'n osgoi talu trethi yn y gwledydd lle maent yn gweithio. Mae hyn yn amddifadu gwledydd o incwm y maen nhw eu hangen yn fawr, gan fod eu hadnoddau naturiol yn cael eu hysbeilio heb iddynt gael cydnabyddiaeth deg amdanynt.

Gweithgaredd 6

Mae rheolau treth yn bananas (10 munud)

Gwyliwch y ffilm *The Big Tax Return* ar christianaid.org.uk/ActNow/trace-the-tax/background.aspx

Rhannwch daflen waith 4 gyda'r grwpiau

- **Beth sy'n annheg am osgoi talu trethi?**
- **Sut fedrai rheolau treth tecach drawsnewid bywydau i bobl yn Guatemala a Zambia, gwledydd sy'n gyfoethog o fwynau naturiol ac sy'n allforio nwyddau?**

Diweddglo

Myfyrdod i gloi (5 munud)

Tynnwch lun coeden ar y bwrdd gwyn. Ewch yn ôl at eiriau Humphrey Oduor, o Kenya:

'Tlodi yw pen draw'r pethau eraill sydd heb gael sylw. Ar goeden broblemau, tlodi yw'r canlyniad, tlodi yw'r ffrwyth.'

Os mai tlodi yw'r ffrwyth, pa faterion fyddai myfyrwyr yn eu rhoi ar y goeden broblemau?

6 tuc.org.uk/economy/tuc-16043-f0.cfm

© Cymorth Cristnogol 2012